

Feketehegyi történet

Részlet egy készülő regényből

Kora gyerekségetől kezdve szüleim magukkal vittek, bármely munka is adódott. Eleinte csak üldögéltem egy árnyékosabb helyen, más dolgom nemigen akadt a hangyák esztelennek tűnő szaladgálásának meglesésétől, vagy a heverésző gyerekek ősellensége, a fülbemászó bogár fellelésétől és elpusztításától. Ahogy erősödtem, lassan mind több munkát bíztak rám. A vízfordással kezdték, majd aratáskor a kötélteregetés, a gereblyezés a tarlón azzal a behemót szerszámmal, ami a munkára igyekvőknek a legtöbb gondot adta, robosztussága miatt. Apám megmutatta, hogyan kell a tarlón közlekedni mezítláb, kikerülve annak éles pengéit. Néhány próbálkozás után a vízenjárók büszkeségével mentem, -dehogyan is mentem – korcsolyázók mozdulatával siklottam a tarlón, anélkül hogy a legapróbb szúrást is elszenvedtem volna. Kukoricatörésnél a szárvágásra szintén korán betanítottak, a kapálásnál pedig összetettebb munka lévén, én le-lemaradoztam, hiszen megtanulni a legnehezebb mozdulatot a kapával: a tarackot a fiatal kukorica hóna alól kivágni kártevés nélkül, nagyon időigényes munka.

A kártevésre pedig nagyon ügyelt a föld gazdája, aki napközben egyszer rendszerint, de ismeretlenebb munkások esetében többször is utánunk sétált lemérni a munkánk minőségét.

Otthonosan mozogtam a faluban, és jól éreztem magam abban az egyetlen kis ablakával az utcára figyelő házban, amely megbújít a sokablakos szomszéd-keresztház hóna alatt.

Egyszerűn szólva: ebben a miliőben boldog voltam. Nem üzött, noszogatót senki, hogy ma ezt, holnap azt kell az életről megtanulnom, olyan természetes egyszerűséggel ittam be az ismereteket, mint a vízbe dobott szivacs. És amit megtanultam, az ott a faluban minden helyzetben elégnek mutatkozott. Amire reggelente feleszméltem, az sohasem tűnt váratlannak, és akár az anyanyelvet, oly természetesen fogadtam magamba mindazt, ami Lacinak, Zsuskának és a többi bevándoroltnak elsajátíthatatlan volt. Ami nekik nyűg és elviselhetetlen kényszerként bukkant fel naponta, nekem az a harmonikus élet alapjait je-

lentette. A boldogság fogalmát ma is e három adott-ság jeleníti meg számomra: a rádióból bűgő karádys hang, és a játékoság lehetősége a szeretett környezetben. Pontosabban: jelenítené, ha az egyik e három kellékből nem csúszna folyton az elérhetőség határa mögé, hívogatóan, mint a kacér szivárvány színed elé bukó szárnya, ami után hiába futsz.

A házunk, bár a falu szűk központjában, a templomtól talán száz méterre sem feküdt, ám ha a kényelmi szempontokat nézzük, bizony hagyott kívánnivalót maga után. Ezt már az utcára néző egyetlen alacsony fekvő, nagyságában szerény ablakocska is jelezte, s erősítették ezt a benyomást, a két oldalról rákönyöklő magasra nőtt szomszédházak. Ráadásul a bal szélen lévő, nem kevesebb, mint öt nagyméretű, az utcára tekintő ablakkal hivalkodott, a jobb oldali ugyan csak kettővel, viszont szárazbejárata, és a ház hosszában húzódó fedett folyosó tiszteletet parancsolt. Az aránytalanság nem az építők elképzelésén múlt, a mi lakunk ugyanis, amolyan alsó háznak készült, a jobboldalt kiegészítendő, ahova meghúzódik a frissen kiházasított gyerek, amíg rendes hajlékot nem épít magának, vagy esetleg öregségükben, maguk a háziak. Alsókonyhának használható épületnek is tekinthették talán, arra az esetre, amikor a házbeliek különösen nagy és piszkos munkára kényszerültek. Nem is tudott apám nagyobb, használhatóbbat kihozni belőle, hiába fúrta- faragta éveken át, az utcára néző szoba mellé egy igen kis helyiséget varázsolva, ahova az én és öreg néném ágát éppen csak begyömöszölhették. A szűkre szabott hely miatt, az én ágamat nappal asztalnak is hasznosították, ki-behúzó alkalmatosság lévén, amit apám ezermesterkedett röviddel születésem után. Innen egy miniatűr spájz nyílt, majd tovább a konyha. Amikor megjöttek az újvidéki menekültek egyszerre hárman (a bombatámadások elől rejtőzve), részben e konyhába, részben a szüleimmel együtt az utcai szobába szorultak, szedett-vedett bútorokat, főképpen ágyféleségeket beszűfolva minden helyiségbe. Még szerencse, hogy kevés időt töltöttek nálunk, egészében véve egy iskoláévnnyit sem.

A konyhából ajtó nyílt a kisebb első udvarra, ahol a kút és a pince kapott helyet. A pince apám készítménye volt, nem túl sikeredett alkotmány, meglátszott rajta az ezermester magányos és sietős barkácsolása. Nekem, aki az utca házait egyenként jól ismertem, (hiszen nem volt olyan épület melyben hozzám hasonló korú gyerek ne lett volna), elkészülése után azonnal feltűnt mássága a többi ház pincéjéhez viszonyítva. Amíg azok a teraszról nyíló ajtókon át vezettek meredek lépcsőikkel a ház mélyébe, és kényelmes, szobanagysággal és -magassággal büszkélkedhettek, ez a mienk a szerencsétlen, egy hevenyészett földhányás alatt lapult, kúpját a nagyobb eső el-elmosta, hiába vetette be apám fúvel a tetejét. Kétrét görnyedve ereszkedtünk le, s ha leértünk, akkor sem egyesedhettünk fel. Azt is szégyenlettem, hogy a látogatók megmosolyogták, és kun-dombnak csúfolták. Szilágyi az egyik szomszédgyerek, tőlem 3-4 évvel idősebb, akinek Móra és Jókai regényei voltak és ezeket külön üveges szekrénybe őrizte, meg is jegyezte: Kerekes szomszéd, talán Attila sírját őrzik az udvarukban, a hármaskoporsóval.

Akkor még nem tudtam, mennyire felszínesek az ismeretei, milyen olcsón sikerült megaláznia, hiszen a hun királyt, mint később a szabadkai könyvtár jóvoltából kiderült, egy elterelt folyó medrébe temették. Tehát nevezhetnénk akár felelőtlen hengegésnek is Szilágyi beszédét, ami mégis furcsán esik egy magát korán felnőttnek tartó személytől. Tudatlanságom adta, akkor elcsodálkoztam ezen is, akár a kun-dombon, amit szintén nem sikerült megnyugtatóan elhelyezni tudatom tárházában. Ennyi számomra ismeretlen fogalommal illetett helyiséget, ezt a földkupac alá szorított pincészerűséget, amiben melleleg én sem tudtam (termetben pedig akkor nem voltam magasabb, egy pónilónál) kiegyenesedni, csak megvetni lehetett. Ma sem tudom kellő megnyugvással feloldani az apám munkája iránt érzett gyűlölet szégyenét. Az ironikus emberek iránti bizalmatlanságom pedig, - amit egyáltalán nem számítok kis számú érnyeim közzé- ebből a korai, minden reális alapot nélkülöző gúnyolódásban gyökerezhet.

A kút vizét mi soha nem ittuk. A néhány házzal távolabb éjjel-nappal csordogáló artézi-kút szolgált emberi használatra, amely akkoriban vidáman és bőven ontotta kristálytisza vizét. Ezekből a kutakból minden második utca sarkára jutott egy Feketehegyen, s ma sem tudom miért mentek tönkre röviddel a háború után, szinte egy időben. A mi ásott kutunk viszont még ma is él, habár sokkal közönségesebb feladatra szolgált, jószágításra, a dinnye és a sör lehűtésére.

A pincét, mondom, kerültem, de annál szebb, mondhatnám kedvesebb volt a hátsó udvar és az onnan nyíló kert. Legalább is nekem az volt: felette kedves. A hátsó udvar a 120 tojtyúkkal, (ennyit tartott belőlük anyám minden évben) és az öt kakással olyan harmonikus közösségnek tűnt, amihez hasonlót azóta sem láttam életemben. Idejöhöttem bármikor, hiszen jó hangulatát a hátsó udvar kitartóan őrizte. Gyönyörrel töltött el (akkor úgy tetszett) a tyúkok kiegyensúlyozott és nyugodt életvitele, ami szinte sugározta a megelégedettséget. Az udvar sarkában állt a trágyadomb, amire egész nap fel s alá járkáltak, az udvar porában pedig olyan elegáns mozdulatokkal fürödtek, ahogyan manapság a legelőkelőbb élményfürdő vendégei sem teszik. Hangulatukban sohasem csalódtam, sohasem változott, minden reggel a tegnapi elraktározott kép fogadott. Élveztem nézni őket a reggeli kakasszótól a tyúkok és kakasok halk esti karicsálásáig, az új tojásról hírt adó hangos, büszke kodálásig és az élesen csattanó tyúksikolyig, amikor nagyobb, ragadozónak vélt madár tűnt fel a felhők alatt. De ide lehetett szökni akkor is, amikor elkésérített az, ami a portánkon kívül történt. Eltűrtek maguk közt, befogadtak, néha a kaparászáskor talált gilisztát is felkínálta a kakas. Nem szívesen vallom: a kapun belül adódó nézeteltérések szüleim és én között, szintén itt a baromfiudvarban találtak orvoslásra. A többi baromfi-fajtát, a kacsákat, a libát, pulykát, és gyöngyöst megvettem, jobban mondván eltűrtem, egyik sem ért a tyúktársadalom nyomába, ami a szervezetséget, a méltóságot és egymáshoz való viszonyulásukat illeti.

Hát még a kert! L alakjával átnyúlt a szomszéd porta mögé, mintegy elégtételeként a szűkösen mért lakó-felületnek. Ez a kert tele volt sűrű szövésű, hosszú indás bokrokkal, kora tavasztól késő őszig szinte ontotta a zöld színt és a zöld illatát. Mogyoró és bodza bokrok vetélkedtek a falak és kerítések mentén, édesgyökér és csicsóka enyhítette éhem, a kert sarkaiban pedig valóságos rejtekhelyeket, árkádokat, alagutakat alakított ki a kusza, érintetlen bozótos. Nagyszerű lehetőséget nyújtott az indiános és Verne könyvek olvasására és a könyvekben leírt mágikus szertartások megelevenítésére.

Ebben az időben már rendeződni látszott a helyzetünk, szüleim megengedhették maguknak az olyan, nem is olcsó könyvek megvásárlását, mint az említettek. A faluban apró könyvkereskedés is nyílt, csak magyar könyvekkel és folyóiratokkal, ami szenzációként robbant a falu életébe, hiszen nyomtatott magyar szöveget az emberek csak elvélve láttak, hacsak nem a Ferenc József-korabeli időből származott. Sűrű ven-

dég voltam ebben a kis papírszagú üzletben, osztálytársam, a csinos Margitka apja volt a boltos. Már jól ismert, készségesen félre tette az általam kiszemelt könyvet s az ott a pult alatt várta be a születésnapot vagy a karácsonyt. Tudta, apám fizetőképességében megbízhat, kezdett jobb hangzása lenni a Kerekes névnek.

A falu nem szívesen fogadott be idegeneket. Egy ősrégi időkből bekódolt tragédiája a kunságnak, - valamikor a tatárjárás előtt- természetünkkel vált bizalmatlanságot gerjesztett minden idegennel szemben, majd amikor a kun mint identitás-meghatározó megszűnt, helyettesítette azt a reformátusság, összekötve azzal a jellegzetes tájnyelvel, amiről messziről felismerték egymást. Emellett a vezetéknevek is ismerősen kellett hangzania, - Bertóknak, Rápótnak, Szűcsnek, Órinek - ahhoz, hogy leüljenek veled a kocsmában, táncmulatságon, vagy kiházassák hozzád gyermekeiket. Mondhatnám úgyis: a bejárati kapu, amely a falu életébe nyílt, hol nagykunsági volt, hol református, változott az évtizedek, századok folyamán de mindig megmaradt magyarnak, sohasem vált beolvadásra hajlamossá.

Féltem őrizték zárt világukat, akár a Karcagról hozott úrvacsorai kelyhet, s ezalatt elsősorban nem a külső megkülönböztető jeleket értem, mint a népviselet, néptánc, tájjellegű építkezés, ezt mind könnyedén szélnek eresztették, ha helyettük gyakorlatiasabb jegyek mutatkoztak. Könnyedén dobták el a hosszú gatyát, amikor divatja jött a nadrágnak, feledték a sü-

veget, amint megjelent a kalap. Inkább belső világuk egyensúlyának megbonthatatlanságára összpontosítottak, amelynek tartást a termőföld tisztelete, a macacs kiállítás az egyszer megformált véleményben, a szócséplés helyett a beérő gondolatnak esélyt adó, tempósan ejtett tömondatok (híres szófukarságuk) és a realitás iránti érzékenységük adott. Faját tudtak és őriztek magukban.

A meghatározó pillanatnak, amikor közöttünk és a beszűrődő németesség között végképp elszakadt a húr, az 1949. január végi Mária-napi futást vehetjük, amikor is nem a bevonuló szerb katonaság, sem a szenttamási dobrovoljácok, hanem a falunkba kakukktójásként becsempészett németek rabolták ki és gyűjtötták fel az elmenekült magyarság házeit.

Anyám, öreganyám, öreg néném, a tágabb rokonság és a falu nőnemű lakosainak zöme a Mária névre hallgatott. Nemcsak az 1849-es eseményekből fakadó dac keresztelte a falu női tagjait úgymond egynevűvé, ősbib, talán a kunság kereszténységre térítésének bibliai igéit őrizte ebben a lakosság. Ha fiú, legyen talán József, de ha fehérszemély, okvetlen Mária. A Mária-nap tehát faluünnep volt, estébe hajolva pedig mesevilággá változott. Az én Mária-im, a vénséges-vén Balog Miskánál gyűltek össze, akiről azt beszélték, hogy 101 éves, bár ezt ő bizonyítani nem tudta, igaz nem is akarta. Ha mégis rákérdeztek éveire, ennyit mondott: én még láttam Kossuthot életben! Mintha ez a tény lett volna élete alfája és ómegája.

Jeges Ernő: Róma, Transtevere, 1932